

Εισαγωγή

Αυτό το βιβλίο ξεκίνησε υπό τη μορφή σημειώσεων για την θεωρητική υποστήριξη του μαθήματος “Δημιουργικές Μουσικές Δραστηριότητες” που διδάσκεται στο Τμήμα Ε.Α.Π.Η. του Πανεπιστημίου Αθηνών. Στη συνέχεια βέβαια επεκτάθηκε για να συμπεριλάβει όλη την παιδική ηλικία, καθώς και πρακτικά παραδείγματα που βοηθούν στην καλύτερη κατανόηση του κειμένου. Στην πλειοψηφία τους, τα παραδείγματα αυτά προέκυψαν από δραστηριότητες με τα ίδια τα παιδιά, με οδηγό πάντα την ενθουσιώδη συμμετοχή τους. Με αυτή τη μορφή το βιβλίο έρχεται να καλύψει τα περισσότερα θέματα που αφορούν τη μουσική εκπαίδευση των παιδιών προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας και να συμβάλει στην σφαιρική επιμόρφωση των φοιτητών και εκπαιδευτικών της Α'βάθμιας εκπαίδευσης.

Η βασική αρχή αυτού του βιβλίου είναι ότι η μουσική στο σχολείο απευθύνεται σε όλα τα παιδιά κι όχι μόνο στα “ταλέντα”. Όπως η μουσική είναι για όλα τα παιδιά, έτσι και η μουσική είναι και για όλους τους δασκάλους. Με τον ίδιο τρόπο που διδάσκουμε στα παιδιά να γράφουν χωρίς να είμαστε οι ίδιοι συγγραφείς, έτσι μπορούμε και να τους μάθουμε να συμμετέχουν ενεργά στη μουσική πράξη χωρίς να είμαστε δεξιότητες μουσικοί. Όλοι οι δάσκαλοι, με την κατάλληλη ενημέρωση, μπορούν να διδάξουν μουσική στα παιδιά της προσχολικής και της πρώτης σχολικής ηλικίας. Τέλος, το μάθημα της μουσικής πρέπει πάνω από όλα να είναι ευχάριστο, διαφορετικά οι μαθητές θα έχουν μια στάση αδιαφορίας ή και αντιπάθειας προς τη μουσική πολύ προτού μπουν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Στο βιβλίο παρουσιάζονται δραστηριότητες που ελπίζουμε ότι θα είναι ευχάριστες και για το παιδί και για το δάσκαλο. Οι δραστηριότητες αυτές, όμως, δεν αρκούν από μόνες τους για μια επιτυχημένη διδασκαλία· πρέπει παράλληλα να υπάρχει και ένα θεωρητικό πλαίσιο στο οποίο θα στηρίζεται η διδασκαλία. Έχοντας αυτό στο νου μας, κάθε προτεινόμενη δραστηριότητα συνοδεύεται και από το ανάλογο θεωρητικό υπόβαθρο.

Αν και το βιβλίο στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό σε πρακτικές δραστηριότητες, δεν πρέπει να θεωρηθεί σαν μια “μέθοδος”. Δεν είναι δυνατόν να δοθούν συνταγές στη μουσική αγωγή, όπως, για παράδειγμα, δεν μπορούν να δοθούν συνταγές στη σύνθεση μιας μουσικής. Υπάρχουν, άλλωστε, πολλοί παράγοντες που επηρεάζουν την πιστή εφαρμογή οποιασδήποτε μουσικοπαιδαγωγικής πρότασης: διαφορετικά ενδιαφέροντα και δυνατότητες τόσο των μαθητών όσο και του δασκάλου, διαφορετική υλικοτεχνική υποδομή, διαφορετικό αναλυτικό πρόγραμμα κ.λπ. Σκοπός του βιβλίου, λοιπόν, δεν είναι να παρουσιάσει ολοκληρωμένα πλάνα μαθημάτων που θα μπορέσουν να λειτουργήσουν αυτούσια μέσα στην τάξη, αλλά κυρίως να αφυπνήσει τον αναγνώστη, ώστε ο ίδιος στη συνέχεια να προσαρμόσει τις προτεινόμενες δραστηριότητες και να δημιουργήσει τις δικές του.

Το βιβλίο αυτό απευθύνεται σε όλους τους δασκάλους και όχι μόνο στον εξειδικευμένο μουσικό. Γι' αυτό και αποφεύγεται, όσο είναι δυνατό, η μουσική ορολογία. Στο τέ-

λος του βιβλίου, παρ' όλα αυτά, υπάρχει συνοδευτικό γλωσσάρι με μουσικούς όρους που θα βοηθήσει όποιον δεν είναι εξοικειωμένος με τη μουσική γλώσσα. Παρ' όλο που υπάρχουν παραδείγματα γραμμένα σε μουσική σημειογραφία (νότες), ο δάσκαλος μπορεί να αγνοήσει αυτά τα παραδείγματα χωρίς να αντιμετωπίσει πρόβλημα κατανόησης του κειμένου.

Κεντρικός στόχος της μουσικής αγωγής πρέπει να είναι η *μουσική πράξη*, η ενεργή συμμετοχή δηλαδή των παιδιών στη μουσική διαδικασία. Η απόκτηση συγκεκριμένων μουσικών δεξιοτήτων, όπως η γραφή και ανάγνωση της μουσικής, η τεχνική αρτιότητα σε ένα όργανο ή η ανάλυση ενός μουσικού έργου, δεν μπορούν παρά να αποτελούν δευτερεύουσες δραστηριότητες, στο πλαίσιο μιας γενικής μουσικής παιδείας, όπως αυτή που προσφέρεται στο σχολείο.

Τα κεφάλαια του βιβλίου ακολουθούν έναν συμβατικό χωρισμό, σε αντιστοιχία με τις πέντε μεγάλες κατηγορίες της μουσικής πράξης: τραγούδι – μουσική ακρόαση – μουσική εκτέλεση – μουσική και κίνηση – μουσική δημιουργία. Στην πραγματικότητα, όμως, σπάνια μια δραστηριότητα αφορά αποκλειστικά μία κατηγορία: τραγούδι, ακρόαση, παίξιμο οργάνων και κίνηση, όλα μαζί πρέπει να εμπλέκονται δημιουργικά, προκειμένου να εμπλουτίσουν με τον καλύτερο τρόπο τις μουσικές εμπειρίες των παιδιών.

Τρόπος παιξίματος των μελωδικών κρουστών και ασκήσεις για τη χρήση μπαγκέτας

Τα παιδιά πρέπει πρώτα από όλα να μάθουν να χειρίζονται τις μπαγκέτες, ενθαρρύνοντας από την αρχή τη χρήση και των δύο χεριών. Κάθε ρυθμικό μοτίβο πρέπει επίσης να παίζεται πρώτα στα γόνατα, χωρίς μπαγκέτες, και στο τέλος στα ίδια τα όργανα. Ειδικότερα, τα μελωδικά κρουστά τοποθετούνται στο πάτωμα – με τα μεγαλύτερα πλήκτρα στα αριστερά – μπροστά από το μουσικό, ο οποίος κάθετα είτε στα γόνατα είτε σταυροπόδι. Οι μπαγκέτες κρατιούνται όπως θα κρατούσαμε ένα σφυρί ή μια οδοντόβουρτσα, ενώ οι αγκώνες πρέπει να είναι ελεύθεροι και όχι πολύ κοντά στο σώμα. Η σωστή χρήση της μπαγκέτας, που πρέπει να σηκώνεται αμέσως από το πλήκτρο και όχι να μένει πάνω του, χρειάζεται εξάσκηση, που καλό είναι να ξεκινά νωρίς μέσα από ασκήσεις-παιχνίδια. Πολλά τραγούδια δράσης, ιδιαίτερα αυτά που εμπεριέχουν ταυτόχρονη ή διαδοχική κίνηση των δύο χεριών, βοηθούν τα παιδιά να αναπτύξουν τον απαραίτητο, για το παίξιμο μουσικών οργάνων, μυϊκό και κινητικό συντονισμό.

δραστηριότητες

Ένα τραγούδι, για παράδειγμα, για τις μέλισσες μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως ερέθισμα για μια δραματοποίηση κατά την οποία τα παιδιά, όντας σε κύκλο, θα κάνουν τις μέλισσες με τα χέρια τους, ενώ οι μπαγκέτες θα χρησιμεύουν για κεραίες. Στη συνέχεια θα μεταφέρουν την κίνηση στα ξυλόφωνα, χτυπώντας με τις κεραίες-μπαγκέτες τυχαίες νότες (μπορούμε να κολλήσουμε μέλισσες από χαρτί στην άκρη της κάθε μπαγκέτας).

Τέλος, γκλιόαντι σε αντίθετη κίνηση θα συνοδεύουν τον ήχο της μέλισσας. Με αυτό τον τρόπο τα παιδιά εξασκούν τους απαραίτητους μύες για να ξεκινούν και να σταματούν όποτε θέλουν, για να ισορροπούν, για να χρησιμοποιούν αντικείμενα, για να εκτελούν αντίθετη κίνηση με τα δύο χέρια κ.λπ.

Άλλα τραγούδια δίνουν την ευκαιρία στα παιδιά να ανακαλύψουν τη «γεωγραφία» των μελωδικών κρουστών, π.χ. τραγούδια με κίνηση ανιούσα και κατιούσα ή με επαναλαμβανόμενα διαστήματα. Στην αρχή καλό είναι τα παιδιά να εξασκηθούν σε μεγαλύτερα αντικείμενα, που τους επιτρέπουν μεγαλύτερη ελευθερία κινήσεων, προτού δοκιμάσουν τις δυνάμεις τους στα όργανα. Οι ηχηρές κινήσεις επίσης βοηθάνε, καθώς είναι πιο εύκολο να πετυχαίνουμε έναν στόχο πάνω στο σώμα μας παρά μακριά από αυτό.

Ο παρακάτω πίνακας προτείνει κάποιες βασικές τεχνικές συνοδείας για ξυλόφωνα, μεταλλόφωνα και γκλόκενσπιλς.

Απλό βάσιμο, σταθερό

Απλό βάσιμο, σε διαφορετικές περιοχές

Απλό βάσιμο, με διαφορετικό ρυθμό

Απλό βάσιμο, σπασμένο

Απλό κινούμενο βάσιμο, ψηλή νότα

Απλό κινούμενο βάσιμο, χαμηλή νότα

Διπλό κινούμενο βάσιμο, διαστήματα 5ης

Διπλό κινούμενο βάσιμο, διαστήματα 5ης και 6ης

Διπλό κινούμενο βάσιμο, σπασμένο

Οστινάτο, ένα χέρι

Οστινάτο, δύο χέρια

AG

SX

AX

BM

Οστινάτο, σε επίπεδα

Φλογέρα

Δεν είναι τυχαίο ότι η φλογέρα είναι το πιο δημοφιλές όργανο σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης. Συμπληρώνει πολύ καλά την ορχήστρα κρουστών και τη φωνή, καθώς ακόμη και τα μικρά παιδιά μπορούν να παίξουν απλά οστινάτι και αυτοσχεδιασμούς σε λίγες νότες. Με τη φλογέρα, επίσης, τα παιδιά κατανοούν καλύτερα την κίνηση και τα πηδήματα της μελωδίας.